

Õiguskantsler

Teie 20.01.2015 nr

Meie 25.02.2015 nr 6-1/150231/1500861

**Avalduse läbi vaatamata jätmise ja seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta
Pankrotihalduri tegevus ja pankrotivara alghinna määramine**

Austatud []

Olete pöördunud 20.01.2015 õiguskantsleri poole avaldusega, milles tõstatate pankrotimenetluse läbiviimisega ja pankrotiseaduse (edaspidi PankrS) normidega seotud probleeme. Avalduse esimeses pooles kirjeldate pankrotihalduri tegevust asjaõiguslepingu tõlgendamisel pankrotimenetluse raames ning otsite vastust küsimusele, kui kaugele ulatub halduri pädevus lepingute tõlgendamisel ja kuidas tuleb sisustada pandi mõistet. Palute õiguskantsleril kontrollida pankrotihalduri tegevust pankrotimenetluse läbiviimisel ja selle tegevuse vastavust põhiseaduse §-dest 12 ja 13 tulenevatele nõuetele. Taotluse teises pooles olete palunud õiguskantsleril hinnata PankrS § 136 lõike 2 vastavust põhiseadusele. Märkite, et nimetatud norm ei taga pankrotivõlgnikule õiglast ja kohest hüvitist oma omandi tahtevastase võõrandamise korral, sest ei võimalda halduri poolt pankrotivara enampakkumisega müügil määratava alghinna suuruse kontrollimist.

Käsitlen järgnevalt Teie avalduse mõlemat osa eraldi.

I

Esmalt märgin, et õiguskantsleri pädevus on kirjas põhiseaduses (edaspidi PS) ja õiguskantsleri seaduses (edaspidi ÕKS). Õiguskantsler saab igäihe avalduse alusel kontrollida, kas seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovad aktid (seadused, määrused) piiravad põhiseadusevastaselt isikute õigusi ja vabadusi (nn normikontrolli menetlus). Samuti saab ta teostada järelevalvet riigiasutuse, kohaliku omavalitsuse, avalik-õigusliku juriidilise isiku ja avalikke ülesandeid täitva eraõigusliku juriidilise isiku tegevuse üle isikute põhiõiguste ja vabaduste ning hea halduse tava järgimisel (nn ombudsmani menetlus). Lisaks on õiguskantsleri pädevuses diskrimineerimisvaidluste lahendamine (lepitusmenetlus).

Mis puudutab Teie taotluse esimeses pooles esitatud küsimusi, siis leian, et sisuliselt taotlete õiguskantslerilt selgitust õigusnormide sisu kohta. Soovite saada selgust, kui kaugele ulatuvad kohtutäituri volitused pankrotivaraga seotud lepingute tõlgendamisel ja mida kujutab endast pant

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

asjaõigusseaduse tähenduses. Avaldusest ei nähtu konkreetseid asjaolusid, mil viisil on Teie põhiõigusi pankrotimenetluse raames rikutud.

Õiguskantsleri pädevusse ei kuulu aga selgituste andmine õigusaktide sisu (sh õigusnormide ja õigusinstituutide omavaheliste piiride ja seoste) kohta. Vastavalt märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise ning kollektiivse pöördumise esitamise seaduse §-le 3 annavad selgitusi õigusaktide sisu kohta neid välja töötanud asutused. PankrS-i ja asjaõigusseaduse normide sisu kohta on pädev selgitusi andma need õigusaktid välja töötanud Justiitsministeerium. Seega tuleks ka Teil pankrotihalduri volituste piiride ja asjaõiguslike õigusmõistete sisus selguse saamiseks pöörduda Justiitsministeeriumi poole.

Isegi kui Teie sooviks on aga vaidlustada pankrotihalduri tegevust konkreetsetes Teiega seotud pankrotimenetluses, siis märgin, et õiguskantsler alustab menetlust üldjuhul üksnes siis, kui isikul puuduvad muud efektiivsed võimalused oma õiguste kaitsmiseks. PankrS näeb ette terve rea võimalusi kaebuse esitamiseks pankrotihalduri tegevuse peale. PankrS § 67 kohaselt on võimalik pankrotihalduri tegevust vaidlustada nii pankrotitoimkonnale, võlausaldajate üldkoosolekule, kohtule, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale kui ka Justiitsministeeriumile kaebust esitades. Halduri õigusvastase tegevuse korral on võimalik teda distsiplinaarkorras karistada, nõuda temalt PankrS § 63 kohaselt süüliselt tekitatud kahju hüvitamist jms. Teie avaldusest ei selgu, et Te oleks ühtki eelnimetatud viisi pankrotimenetluses oma õiguste kaitsmiseks kasutanud või selgitust, miks Teil ei ole (või ei ole varasemalt olnud) võimalik oma õigusi eelnimetatud viisil kaitsta või miks need viisid ei ole Teie õiguste kaitsmiseks tõhusad.

Eelnevat arvestades jätan Teie avalduse esimese osa õiguskantsleri seaduse § 25 lõikele 1 ja sama paragrahvi lõike 3 punktile 4 tuginedes läbi vaatamata (menetlusse võtmata).

II

Teie avalduse teise poole osas, milles olete taotlenud normikontrolli teostamist PankrS § 136 lõike 2 suhtes, märgin järgmist.

PankrS § 136 lõige 2 sätestab, et pankrotivara alghinna määrab enampakkumisega müügi korral pankrotihaldur, kooskõlastades selle pankrotitoimkonnaga.

Olete leidnud, et nimetatud norm ei taga võlgnikule õiglast ja kohest hüvitist oma omandi tahtevastase võõrandamise korral, sest ei võimalda halduri poolt pankrotivara enampakkumisega müügil määratava alghinna kontrollimist. Teie arvates on vara õiglase hind selle turuhind ning kehtiv seadus ei võimalda kontrollida, millisel põhjusel halduri määratud vara alghind selle turuhinnast erineb.

Riigikohus ei ole seni sõnaselgelt lahendanud küsimust, kas vara sundmüüki täitemenetluses või pankrotimenetluses tuleb käsitleda analoogiliselt vara avalikul eesmärgil sundvõõrandamisega kui PS § 32 lõike 1 lausest 2 tulenevat omandi omaniku tahte vastast võõrandamist, millele laienevad samast sättest tulenevad piirangud (võõrandamine ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras üldistes huvides, õiglase ja kohese hüvituse eest). Või tuleb seda käsitleda pigem eraõiguslikest suhetest lähtuva omandiõiguse piiranguna PS § 32 lõike 2 tähenduses, millele laieneb nn lihtne seaduse reservatsioon.

Õiguskirjanduses on siiski asutud seisukohale, et vara sundmüük isiku eraõiguslike nõuete katteks on omandi omaniku tahte vastane võõrandamine PS § 32 lõike 1 lause 2 tähenduses¹, kusjuures võõrandamishüvitisena tuleb sellisel juhul mõista võlast vabanemist.²

Vara õiglase väärtus PS § 32 lõike 1 lause 2 mõistes ei tähenda alati lähtumist vara harilikust ehk turuväärtusest, vaid tuleb kindlaks määrata konkreetset situatsiooni arvestades.³

Riigikohtu üldkogu on märkinud: „Üldkogu leiab, et sundvõõrandatava asja õiglase hind ei pea tingimata võrduma asja hariliku väärtuse ehk turuhinnaga. Üldkogu mõonab, et ehkki üldjuhul saab õiglaseks hüvitiseks lugeda asja turuväärtust, võib põhiseadusega kooskõlas olla ka väiksem hüvitis, kui täielik hüvitamine ei ole sundvõõrandamise asjaolusid arvestades põhjendatud. Hüvitage õiglasele hinnangu andmiseks tuleb üksikisiku huve kaaluda üldiste huvidega.“⁴

Sama järeldust saab vara sundmüügil järelikult kohaldada ka halduri poolt määratava vara alghinna suhtes.

Lisaks tuleb vara sundmüügil võlgniku (ja üldiste) huvide kõrval tasakaalustatult arvesse võtta ka võlausaldajate huve, st võõrandamisprotsess ja vara määratav hind peab olema õiglase ka võlausaldajate seisukohast.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on vara sundmüüki puudutavalt märkinud: „Võlgniku vara arestimise või müümise sekkub kohtutäitur võlgniku PS §-ga 32 tagatud omandiõigusesse. Teiselt poolt on võlgniku varale sissenõude pööramine vaadeldav võlausaldaja varaliste õiguste kaitsena ning riigi PS §-st 14 tuleneva kohustuse täitmisena võlausaldaja suhtes. Ühe isiku põhiõiguse kaitse võib kaasa tuua teise isiku põhiõiguse piiramise. Sellisel juhul tuleb põhiõiguste vahel leida mõistlik tasakaal. Niisuguse tasakaalu leidmisele peavad olema suunatud ka PS §-st 14 tulenevalt loodud menetlused põhiõiguste kaitseks.“⁵

Kokkuvõttes sõltub see, mida vara sundmüügil on võimalik lugeda pankrotivõlgniku õiglaseks kohtlemiseks (sh pankrotivarale õiglase alghinna määramisel), mitmesugustest asjaoludest ning tuleb kindlaks määrata konkreetse juhtumi asjaolusid arvestades. Pole alust väita, et vara turuväärtus oleks automaatselt võrdsustatud vara õiglase hinnaga põhiseaduse tähenduses ja et muu alghinna määramine on igal juhul võlgniku ebaõiglase kohtlemine põhiseaduse tähenduses. Üldjuhul tagab varale õiglase hinna leidmise selle müük avalikul enampakkumisel ning varale alghinna määramisel haldurile kaalutlusruumi ettenägemine ei ole põhiseadusevastane. Ka see, mis on konkreetse asja või muu vara turuhind, võib olla vaieldav ning eeldada haldurilt kaalutluse teostamist.

Samas ei tähenda eelöeldu, et pankrotihalduri poolt vara alghinna määramine saaks olla täielik suvaotsustus ning halduri tegevuse üle puuduks üldse kontrolli teostamise võimalus.

¹ Ü. Madise (koost.) Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Juura 2012.kommentaari § 32 juurde, p 5.1.1.

² Samas, p 6.3.

³ RKÜK 18.03.2005 otsus asjas nr 3-2-1-59-04, p 19.

⁴ Samas, p 19.

⁵ RKPJKo 14.04.2003 otsus asjas nr 3-4-1-4-03, p 17.

Esmalt näeb PankrS § 136 lg 2 ette alghinna kooskõlastamise pankrotitoimkonnaga. Kuigi toimkonna ülesanne on jälgida eelkõige võlausaldajate huvide kaitsmist, peab ta hindama ka halduri tegevuse otstarbekust ja seaduslikkust üldiselt (PankrS § 73 lõige 1).

Teiseks tuleb PankrS-i sätteid halduri tegevuse piiride määramisel tõlgendada nende koostoimes. PankrS § 55 lõige 1 paneb pankrotihaldurile kohustuse kaitsta muuhulgas ka võlgniku õigusi ja huve ning tagada seadusliku ja majanduslikult otstarbeka pankrotimenetluse. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt peab haldur oma kohustusi täitma korralikule ja ausale haldurile omase hoolega ning arvestama kõigi võlausaldajate ja võlgniku huve.

Kui pankrotihaldur teeb otsuse, millega ta kahjustab võlgniku õigusi või huve, on ta oma eelnimetatud kohustusi rikkunud. Sellisel juhul on võlgnikul võimalik vaidlustada halduri otsus PankrS §-s 67 sätestatud viisil halduri üle järelevalvet teostavate organite ees (vt eespool p I). Samas korras on võimalik vaidlustada ka pankrotivarale alghinna määramist, mida võlgnik peab kas ebaõiglaselt kõrgeks või madalaks. Järelevalve teostajal on võimalik pärida haldurilt aru vara alghinna määramise põhjuste kohta ning konkreetsel juhul hinnata, kas halduri poolt määratud hind on mõistlikult põhjendatav ja kas selle määramisega ei ole rikutud võlgniku õigusi. Järelevalveorganid võivad järelevalvet teostada ka omal algatusel.

Olemasolevate kontrollimehhanismide tähendust ei vähenda minu arvates asjaolu, et halduri kohustused ja kontrollimenetlus on sätestatud seaduses üldiselt ja ei käsitle spetsiaalselt vara alghinna määramise mehhanismi. Hoolimata sellest, et vara alghinna määramisel on halduril kaalutlusruum, peab ta siiski käituma mõistlikult, ausalt ja kõigi protsessi osapoolte õigusi arvestaval viisil. Halduri tegevuse vastavust neile põhimõtetele on võimalik kontrollida.

Oma avalduses ei ole Te kirjeldanud ühtki konkreetset juhtumit, kus vara alghinna määramisega oleks Teie hinnangul võlgniku õigusi rikutud, ega näidanud, et järelevalvemehhanismi ebapiisavusest tulenevalt ei olnud sellises olukorras võimalik halduri tegevuse vaidlustamine või õiguspärasuse kontrollimine.

Eelnevat kogumis hinnates olen seisukohal, et mul ei ole Teie poolt esile toodud asjaoludel (abstraktselt) alust kahelda PankrS § 136 lõike 2 põhiseaduspärasuses.

Tänan Teid veelkord pöördumise eest ja loodan, et esitatud selgitustest oli Teile abi.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

Mait Laaring 6938432; Mait.Laaring@oiguskantsler.ee